

Poprečnina v gotovini plačana

ŠTEVILKA 8-9

LETNIK XXXVI

NARODNI GOSPODAR

GLASILO ZADRUŽNE ZVEZE V LJUBLJANI

V LJUBLJANI, DNE 15. AVGUSTA, SEPTEMBRA 1935

VSEBINA:

Dr. Basaj: Razdolžitev kmeta. — Razdolžitev kmeta. — Kaj morejo posojilnice terjati po odplačilnem načrtu? — Iz dežele kmetijskih zadrug. — Agrarna kriza v Evropi. — Iz našega združništva. — Združništvo v državi. — Združništvo v inozemstvu.

Priloga „Narodnega Gospodarja“ št. 8-9, I. 1935.

Za vsa objavljena vabila, pri katerih ni izrecno drugače določeno, velja določba: Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in pri istem dnevnem redu drugi občni zbor, ki veljavno sklepa ne glede na število navzočih članov.

Redni občni zbor Konzumne zadruge v Hrastniku, r. z. z o. z., se bo vršil dne 23. septembra 1935 ob 7 zvečer v uradnih prostorih. Dnevni red: 1. čitanje zapisnika zadnjega občnega zbora. 2. poročilo uprave. 3. volitev novega načelstva in novega nadzorstva. 4. sprememba pravil. 5. slučajnosti.

Izredni občni zbor Živinorejske selekcijske zadruge na Krki pri Slični, r. z. z o. z., se bo vršil v nedeljo 22. sept. 1935 ob 1/2 8. zjutraj v šoli na Krki. Dnevni red: 1. odobritev sklepov občnih zborov z dne 2. II. 1934 in 25. III. 1935. 2. čitanje revizijskih poročil iz I. 1933 in 1935. 3. odobritev računskih zaključkov za I. 1933 in 1935. 4. volitev načelstva in nadzorstva. 5. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice pri Sv. Petru na Medved. selu, r. z. z n. z., se bo vršil v nedeljo 22. septembra 1935 ob 3 popoldne v župnišču. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. odobritev računskega zaključka za leto 1934. 3. slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Škocijanu pri Turjaku, r. z. z n. z., se bo vršil 22. septembra 1935 ob 15 v uradnih prostorih. Dnevni red: 1. poročilo načelstva in nadzorstva. 2. odobritev računskega zaključka za leto 1934. 3. čitanje revizijskega poročila. 4. slučajnosti.

Izredni občni zbor Kmetijskega društva v Zgornjem Brniku, r. z. z o. z., se bo vršil 6. okt. 1935 ob treh popoldne v hiši načelnika Val. Stemca št. 30 na Zg. Brniku na zahtevo desetega dela združnikov po § 29 zadr. pravil. Dnevni red: 1. sklepanje o plačevanju doma. 2. rešitev sporov. 3. odstajitev načelstva in nadzorstva. 4. volitev a) načelstva, b) nadzorstva. 5. sklepanje o pritožbi izobčenega člana A. Ahčina. 6. razni predlogi.

Gospodarska zveza v Ljubljani notira naslednje cene: Tomaževa žlindra baza 18%, Din 134.—; rudninski superfosfat v vrečah po 50 in po 100 kg à Din 98.—; kalijeva sol po 100 kg Din 156.—; kostni superfosfat Din 118.—; apneni dušik v pločevinastih bobnih Din 200.—; apneni dušik v papirnatih vrečah Din 185.—; kostna moka Din 100.—; mavec (gips) Din 40.—; nitrofoskal v vrečah Din 143; klajno apno Din 275; lanene tropine Din 2.10; modra galica Din 5.15; žveplo Din 2.60. Pri vagonem odjemu se cene za gnojila in cement znatno znižajo na franco vsaka postaja. Mlatilnice s

tresali in reto Din 4.100.—; slamoreznice Din 1.700 do 2.000; čistilnik 10 sit Din 1.500; plugi Lesce Din 880—995; repoznica M. R. Din 550; trijerji Din 2.000 do 3.500; mlatilnice na ročni pogon Din 2.200; robkači Din 900; sadni mlini Din 1.400 do Din 1.700; brzoparilniki Din 1.050 do Din 2.800; kosilni stroji Din 2.000; travniške brane z zvezdnatimi členki Din 900; travniške brane z jeklenimi špicami Din 800; patent motike „Rapp“ Din 70.—. — Nitrofoskal, apneni dušik pri najmanjšem odjemu 5000 kg franko vsaka postaja. Modra galica iz tovarne „Zorka“ po konkurenčnih cenah.

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“ V LJUBLJANI.

Člani „Zadruž. zveze“ dobivajo list brezplačno. Cena listu za nečlane po 25.— Din na leto, za pol leta 12:50 Din.

==== Cena inseratov po dogovoru. — Izhaja 15. dne vsakega meseca. — Rokopisi se ne vračajo. ====

Dr. Basaj:

Razdolžitev kmeta.

Sistem zaščite.

Od aprila leta 1932 smo imeli stalno pred seboj vprašanje zaščite kmečkih dolžnikov. Izdajale so se uredbe in ponovno menjale, ker je vsak naslednji režim hotel dati več kot predhodniki, da si zagotovi politične simpatije dolžnikov-kmetov. Saj je statistika navajala, da je približno tretjina vseh kmetov zadolženih. — Iz kratkoročnih kreditov so vsi kmečki krediti postali dolgoročni, obrestna mera se je stopnjema zniževala tako, da je bila na koncu priznana nezadružnim denarnim zavodom maksimalna obrestna mera $4\frac{1}{2}\%$, privatnim upnikom pa 1% . Toda tudi ponovno znižane obrestne mere ni bilo treba plačati, temveč je vsaka uredba tudi plačilo obresti odlagala. To je privedlo do popolne demoralizacije dolžnikov in do popolne nelikvidnosti onih denarnih zavodov, ki so imeli pretežno kmečke terjatve. Tako je podaljševanje in spreminjanje uredbe o zaščiti postalo nemogoče, postalo absurdno.

Zahteva definitivne rešitve.

Zato je razumljivo, da se je pojavila misel, naj se rešitev kmečkih dolgov ne odlaga, ampak končno pride k definitivni rešitvi, naj se mesto linearne zaščite uvede

individualna zaščita ali še več, da naj se mesto moratorija kmečkih dolgov preide k **razdolžitvi kmeta**.

Mogli bi torej reči, da je odlaganje rešitve kmečkih dolgov premagano stališče in da prihajamo glede kmečkih dolgov v odločilno fazo, ali bomo dobili individualno zaščito ali pravo razdolžitev.

Različna gledanja.

Gledanja na to vprašanje so različna po skupinah interesentov. Dolžnikom-kmetom bi najbolj ugajal dosednji sistem splošne zaščite in odlaganje vseh plačil, celô obresti.

Denarni zavodi, zlasti oni, ki so pri kmečkih kreditih najbolj prizadeti, bi radi, da se izvede razdolžitev kmeta z novimi sredstvi, ker le na ta način se jim vrne likvidnost.

Vlagatelji v tem popolnoma soglašajo z denarnimi zavodi, ker je njihov položaj zares obupen, a z razdolžitvijo kmeta bi jim prišla rešitev. Vloge pri denarnih zavodih so popolnoma zamrznile, ker se je sedanji način zaščite izvajal izključno na njihov račun, vse breme vednega odlaganja plačil in zniževanja obrestne mere za kmečke dolgove je pritiskalo na njihova pleča.

Posebno stališče so zavzemali državni oziroma privilegirani denarni zavodi. Teža kmečke zaščite jih ni zadela, ker so bili izrecno izvzeti; kriza in nelikvidnost privat-

nih denarnih zavodov jim je dobrodošla, je bila takorekoč voda na njihov mlin, ker se je s tem povečalo njihovo poslovanje in povečale njihove vloge. Zato se ti denarni zavodi tudi ne ogrevajo za razdolžitve, temveč bi jim najbolj prijalo, da ostane pri dosedanjem sistemu zaščite. Ti denarni zavodi so celo odločni protivniki razdolžitve z novimi sredstvi in strašijo, češ kaj bo z dinarjem, ker je razdolžitev z novimi sredstvi prava inflacija.

Finančno-ekonomski komitet ministrov posluša.

Sedanja vlada je temu vprašanju posvetila potrebno pozornost. Radi njegove važnosti ni hotela prinesiti kake hitre, radikalne odločitve v eno ali drugo plat, temveč je naročila finančno-ekonomskemu komitetu ministrov, da vprašanje preštudira in na podlagi tega stavi predlog ministrskemu svetu. Finančno-ekonomski komitet je potem pozival na konference zastopnike raznih ustanov, organizacij in strokovnjake in poslušal njihova mnenja in predloge.

V imenu združništva je na konferenci 6. avgusta podal svoje mišljenje tajnik Glavne zadružne zveze g. inž. Varga in na konferenci 10. avgusta pa ravnatelj Zadružne zveze dr. Basaj. Oba sta upodarjala kot stališče združništva, da je sedanji sistem zaščite nevzdržen in da je treba vprašanje kmečkih dolgov definitivno rešiti. Rešitev, ki bo dobra za dolžnika, za upnika in pa za vlagatelje-upnike denarnih zavodov, je razdolžitev z novimi sredstvi, t. j. z državnim denarjem.

Na sejah finančno-ekonomskega komiteta so bili zaslišani tudi privilegirani denarni zavodi, ki se seveda niso nagibali k temu, da bi se razdolžitev izvedla z novimi sredstvi. Nasprotno je zastopnik Narodne banke na seji finančno-ekonomskega komi-

teta glede razdolžitve z novimi sredstvi izjavil, da bi bil to poskus, o katerem ne vemo, kam bi privedel. Kot smo že zgoraj omenili, je stališče privilegiranih državnih zavodov razumljivo, če pomislimo, da on gledajo na položaj samo s preozkega stališča svojih momentanih interesov, ne pa s širokega vidika saniranja gospodarske, posebno kmetijske krize v državi in mobilizacije prihrankov v naših denarnih zavodih.

Izjemo v tem oziru pa predstavlja generalni direktor poštne hranilnice dr. M. Nedeljković, ki se je v razgovoru, danem dopisniku „Vremena“, postavil na stališče, da je potrebna definitivna rešitev kmečkih dolgov z razdolžitvijo kmeta. V to svrhu naj bi se izdale nove novčаницe Narodne banke ali državne novčаницe, za katere je pokritje v hipotekah na kmečkih posestvih. Te novčаницe bi se jemale iz prometa postopnjema, toliko, kolikor bi dolžniki odplačevali svoje dolgove. Za vrednost tega denarja bi jamčile hipoteke na vseh onih posestvih, katerih lastniki bi po konverziji prišli od privatnih denarnih zavodov k novi denarni ustanovi za konverzijo kmečkih dolgov.

Stališče bank in individualna zaščita.

Nekateri zastopniki denarnih organizacij, pa tudi nekateri strokovnjaki, so predlagali mesto linearne zaščite individualno zaščito. Kaj je linearna zaščita, to dobro razumemo, ker smo jo bridko izkušali. Ne moremo si pa prav predstavljati, kaj mislijo pod individualno zaščito. Organizacije bančnih zavodov si pod individualno zaščito predstavljajo to, da se od zaščite izloči cela vrsta kmečkih dolžnikov, ki so bili doslej zaščiteni. Tako n. pr. predlagajo, da se izločijo iz zaščite vsi dolgovi do Din 2000.—, vsi dolgovi, ki ne predstavljajo več kot 10% vrednosti dolžnikovega premoženja. Ravno tako pa bi potegnili okvir v svrhu izločitve

navzgor, tako da bi ne bili zaščiteni vsi dolgovi, ki presegajo Din 300.000.— in enako vsi dolgovi, ki presegajo 50% vrednosti dolžnikovega premoženja. Predsednik belgrajskega združenja bančnih zavodov dr. Vlada Marković je celô napisal precej podrobno (v „Pravdi“ od 16. 8. 1935) **načela za novo uredbo o zaščiti kmeta**. Tudi on najprej gotove dolgove izloča od zaščite i. s. naspodaj one, ki ne presegajo 10% vrednosti skupne dolžnikove imovine in one, ki ne presegajo zneska Din 1500.—, nazgoraj pa one, ki presegajo 50% vrednosti imovine. Pri zadolžitvi preko 50% vrednosti imovine je po njegovem mišljenju zaščita iluzorna, temveč ima priti do sporazuma med dolžnikom in upnikom oziroma do izvenstečajne poravnave.

Glede dolžnikov, ki so zadolženi v okviru nad 10% in pod 50% vrednosti imovine, pa predlaga odplačevanje dolgov v roku od 6—12 let, tako da bi pri zadolžitvi do 20% vrednosti imovine dolžnik odplačeval dolg 6 let, do 30% 8 let, do 40% 10 let, do 50% pa 12 let. Tako si bankirji predstavljajo individualno zaščito, drugi si jo zopet predstavljajo drugače. Skratka, ni jasno, kaj se misli pod individualno zaščito.

Individualna zaščita — hujše posledice.

Če se pa pod individualno zaščito misli to, da se vsak slučaj od kompetentne strani preiskuje, ali je zaščita na mestu in kakšna zaščita se dá, potem bi taka reforma zahtevala ogromno delo in bi trajala v neskončnost. Vsak dolžnik bi brez dvoma izkoristil vse dopuščene pravne leke na vse instance in kompetentne oblasti (sodne ali upravne), ki bi bile toliko zatrpane s predlogi in postopki, da bi sploh nikamor ne prišle. To bi bilo nekaj podobnega kot izvajanje agrarne reforme, samo v mnogo hujši obliki. Tudi je

dvomljivo, da bi poklicane oblasti mogle dosti objektivno in pravično ugotavljati dejansko in pravno stanje v vsakem slučaju glede pogojev in roka zaščite. Kmetje prav dobro vedo, da je bilo vprašanje njihovih dolgov doslej obravnavano bolj kot politični kot pa gospodarski problem. To stališče zastopa generalni direktor poštno hranilnice dr. M. Nedeljkić.

Stališče zadružništva.

Kakšno je stališče zadružništva? ZadruGARJI imamo pred očmi prvenstveno vse člane kreditnih zadrug in to so dolžniki-kmeti. Toda ker v zadružništvu velja kot prvo načelo socialna pravičnost, moramo imeti ravno tako pred očmi stotisoče malih varčevalcev, vlagateljev kreditnih zadrug, ki so s svojim vztrajnim in požrtvovalnim varčevanjem omogočili delovanje kreditnih zadrug in omogočili zadrugarjem zadružni kredit po nizki obrestni meri. In še tretje imamo zadrugarji v vidu, da so kreditne zadruGE toliko potrebne za napredek kmetijstva in toliko važne za širjenje in organizacijo varčevanja, da jih je iz dosedanjega popolnega mrtvila ali bolje zvezanosti treba osvoboditi in jim ustvariti možnost novega poslovanja.

Iz tega vidika je treba presoJati resolucijo, ki so jo zastopniki vseh zadružnih zvez v državi v vprašanju kmečkih dolgov sklenili v Zagrebu 16. avgusta. Ta resolucija glasi:

Resolucije zadružnih zvez za razdolžitvev

„1. Dosedanji način ureditve tega vprašanja ni dal pozitivnih rezultatov, ker ni zadovoljil niti dolžnikov niti njihovih upnikov. Nasprotno je z dosedanji-mi merami uničena kreditna sposobnost kmeta, so demoralizirani dolžniki in je povzročena popolna nelikvidnost kreditnih zadrug in denarnih zavodov ter izzvano

splošno nezaupanje vlagateljev v te ustanove. Prehodni značaj dosedanjih mer, kakor tudi njih često spreminjanje, je prineslo v gospodarsko življenje države nestalnost in zmedo. Vse te mere predstavljajo dejansko izbegavanje rešitve obsežnega problema, ki po svoji naravi in po svojem vplivu na vse gospodarsko življenje države ne trpi več odlašanja. Zato je že skrajni čas, da se preneha s podaljševanjem teh začasnih odredb in da se pristopi h končnoveljavni ureditvi kmečkih dolgov.

2. Končnoveljavna ureditev tega vprašanja se more po mišljenju zadružništva doseči samo s pomočjo dejanske konverzije kmečkih dolgov po sledečih načelih:

a) Od države določena ustanova prevzame kmečke dolgove, ki so nastali do 20. aprila 1932, in izplača dosedanje upnike.

b) Ta ustanova izplačuje zadrugam, državnim in privilegiranim denarnim zavodom njihove kmečke terjatve s posebnim v to svrho izdanim državnim denarjem, privatne upnike pa z 2%nimi v to svrho izdanimi obligacijami, ki se imajo po določenem načrtu amortizirati v 25 letih.

c) Kot kritje za nove novčanice in obligacije služi hipotekarno zavarovanje na premoženju dolžnikov, katerih dolgovi se konvertirajo na zahtevo samih dolžnikov.

č) Dolžniki-kmeti odplačujejo svoje konvertirane dolgove tej ustanovi v 24 letnih anuitetah z 2%-no obrestno mero. Poleg tega imajo dolžniki kmeti tudi pravico, da odplačujejo svoje konvertirane dolgove pred rokom zapadlosti z državnimi od države garantiranimi vrednostnimi papirji, kakor tudi z obligacijami navedenimi pod b) in to vse po nominalni vsoti.

d) Omogočiti je treba tudi znižanje nominalne vsote dolga v slučaju dejanske prezadolženosti, kakor tudi v slučajih, v katerih je upnik zaračunaval dolžniku obresti, ki so po razmerah v dotičnem kraju oderuške.

3. Razprave za konvertiranje dolgov po gornjih določbah na predlog dolžnikakmeta se morajo poveriti sodnim oblastem, cenitve premoženja pa poveriti stalnim komisijam pri sreskih sodiščih, tako da v te komisije pridejo zastopniki dolžnikov in upnikov.

Na podlagi tega apeliramo na kraljevsko vlado, da na podlagi gornjih načel izda čimprej uredbo z zakonsko močjo o definitivni ureditvi kmečkih dolgov in s tem reši eno najnujnejših vprašanj za ureditev gospodarskih razmer v državi.

Ker se je o vprašanju zaščite kmečkih dolžnikov in o potrebi razdolžitve že mnogo pisalo, nam k resolucijam zadružništva ni treba dajati posebnih pojasnil. One so same po sebi jasneje utemeljene, ker so iskreno mnenje in predlog ljudi, ki delajo na terenu, ki najbolj poznajo veliko stisko kmeta-dolžnika in stisko vlagateljev. Vendar pa moramo v zvezi s temi resolucijami, ki zahtevajo razdolžitev z novimi sredstvi, navesti nekatere stvari.

Tu ni nevarnosti!

Obrniti se moramo predvsem proti onim, ki pravijo, da bi bila to inflacija, nevaren poskus itd. Inflacijskih posledic se nikakor ni bati. Res bi prišla znatna nova sredstva v obtok, mogoče celo kake tri milijarde dinarjev. Toda pomisliti je, da je obtok danes prenehal, da je od cirkulacije iz normalnih časov ostalo le nekaj malega, da na selu sploh ni več denarja. Z ozirom na te nenormalne razmere bi to množino denarja gospodarstvo sprejelo tako hitro in tako

žejno, kakor po dolgi suši sprejme polje blagodejen dež. Ne le popolna nelikvidnost denarnih zavodov in nezaupanje vanje zahteva znatnih novih sredstev, temveč tudi zelo razširjeno tezavriranje denarja, ki je denarnemu obtoku odtegnilo stotine milijonov dinarjev. Ta vsota bo torej komaj nadomestila vse ono, kar je radi nenormalnih razmer danes eliminirano iz denarnega obtoka.

Posledice deflacije so strašne

Bojijo se posledic inflacije in svarijo, da se ne ve, kam bi to privedlo. Dobro, to je vse domneva in negotovost. Napram temu pa se moremo pozivati na strašne posledice, ki jih je povzročila deflacija. Kmečko gospodarstvo je na tleh. Kmet nima ne denarja, ne kredita in ne more niti davkov več plačevati. Kmečko gospodarstvo nazaduje. Denarni zavodi so kar vsevprek nelikvidni. Velik del prebivalstva je sploh prenehal štediti, kajti boljše je, pravijo, zaslužke obrniti v tudi nepotrebni konsum, kakor pa pustiti jih zmrzniti v denarnem zavodu. Tisti, ki imajo strah pred inflacijo, naj pridejo na teren in si ogledajo strašne posledice deflacije.

Nizke obresti na dolg rok

Razdolžitev je za kmeta neobhodna. Na dolg rok in z najnižjo obrestno mero pa more razdolžitev izvesti le od države privilegiran zavod, ki dobi nova brezobrestna

sredstva, da prevzame terjatve napram kmečkim upnikom. Brez dolgega roka 25–30 let in brez nizke obrestne mere 1% ali 2%, pa razdolžitev kmeta ni izvedljiva.

Konec negotovosti

Kreditne zadruge so zvezane, ne morejo gibati. Sedanje stanje negotovosti, ki traja že štiri leta, je nevdržno. Kreditne zadruge hočejo priti na jasno: **ali likvidacija ali omogočenje poslovanja**. Razmere so take, da zadruge likvidirati ne morejo. Potem je edini izhod ta, da se jim mora omogočiti poslovanje. To pa je mogoče edino z razdolžitvijo kmeta, ki je radi splošne krize postal plačila nesposoben. Kreditne zadruge imajo pravico, da se jih osvobodi iz mučnega stanja zvezanosti in negotovosti in jim omogoči ali likvidacija ali novo delo. Preko njih se je vršil napredek kmetijstva; one so izvajale prevažno nalogo voditi narod k varčevanju in narodne prihranke organizirati. Če pri sedanjih žalostnih razmerah ne more nihče več tega vršiti in če štednja ponehava, da ne rečemo propada, je to ogromna škoda za našo narodno gospodarstvo. Ne ustvarjajo se več domači prihranki, ne več domači kapital. Gospodarstvo bo potem navezano na tuji kapital in zlo bi bilo, če bi postali kolonija tujega kapitala in s tem izgubili gospodarsko in v gotovi meri tudi politično neodvisnost.

Razdolžitev kmeta.

(Poročilo zastopnika Zadrुžne zveze v Ljubljani na seji finančno-ekonomskega komiteta ministrov v Belgradu 10. avgusta 1935.)

Hvaležni smo vam, gospodje ministri, da ste nas poklicali, da slišite o tako važnem vprašanju glas ljudi, ki delajo ne terenu, pa so vsled tega prepričani, da najbolje poznajo to vprašanje z njegove praktične strani. Pred-

stavljam Zvezo, v kateri je združenih 339 kreditnih zadrug. S smotreno in vztrajno organizacijo so te posojilnice zbrale preko milijarde hranilnih vlog ponajveč od malih varčevalcev. Iste posojilnice so od zbranega denarja dale

blizu 800 milijonov dinarjev posojil svojim članom, v pretežni večini kmetom. Računamo, da samo pri posojilnicah naše Zveze znašajo kmečki dolgovi blizu 500 milijonov dinarjev.

1. Slabi principi zaščite

Sedanji položaj zaščite kmečkih dolžnikov nas ne zadovoljuje. Veljavni zakon o zaščiti je v bistvu moratorij kmečkih dolgov za nedoločen čas.

a) Kmečka zaščita je linearna in obsega ves kmečki stan brez ozira na to, ali je posamezniku zaščita res potrebna. Zaščiten je zapravljivec, pijanec, ki bi v normalnih časih že davno moral končati s svojim gospodarskim gospodarjenjem.

b) Politična oblast rešuje vprašanje, kdo je kmet in kdo ni. Razume se, da mora politična oblast reševati vsako vprašanje, pa tudi to prvenstveno, da ne rečemo izključno s političnega vidika. V privatno-pravnem razmerju med upnikom in dolžnikom je eliminirano sodišče, kar radi pravne sigurnosti v pravni državi ne bi smelo biti.

c) Moratorij je bil v času $3\frac{1}{2}$ leta, kolikor že traja, večkrat podaljšan in večkrat menjan. Vsakokrat se je odložil začetek odplačevanja glavnice in isto tako se je vsakokrat vsaj naknadno dal odlog plačila za zapadle obresti. Vsled tega so kmečki dolgovi v zadnjih $3\frac{1}{2}$ letih znatno narastli vsled pripisa obresti in v mnogih slučajih za obresti ni več kritja.

2. Slabe posledice zaščite

Ker moratorij za kmečke dolgove traja že $3\frac{1}{2}$ leta, moremo precej jasno podčrtati slabe posledice, ki jih je povzročil:

a) Pri dolžnikih je postopnjema prišlo do popolne demoralizacije. Bili so dolžniki, ki so redno plačevali oni minimum, ki ga je določila uredba. Toda ko je prišla nova uredba, je dala prav onim dolžnikom, ki

niso nič plačali. Tako so nesolidne nagrajevali za njihovo nesolidnost. Poleg tega so komunistični elementi agitirali med narodom, da ni treba nič plačati, ker kmetijske dolgove bodo morali upniki itak brisati. Tako se je v najširših krogih kmečkih dolžnikov vsidrало prepričanje, da je neumen dolžnik, ki še kaj plača. Pa je gotovo, da so pri linearni zaščiti mnogi taki dolžniki, ki bi pri dobri volji mogli vsaj obresti redno plačati.

b) Pri kmetijskih kreditnih zadrugah je vsled zaščite nastopilo obupno stanje. Dolžnik ničesar ne vrača. Vlagatelj zahteva svojo vlogo radi nezaupanja v zavod, da jo reši, pa tudi radi splošne gospodarske krize, ker so mu prihranki edina rezerva. Ker posojilnica ne more nuditi več niti malih zneskov, raste nezaupanje in raste pritisk vlagateljev. Nihče več ne vlaga denarja, pač pa bi vsi vlagatelji hoteli, da dvignejo svoje prihranke. Zadruga je prisiljena prositi za odložitvev plačil, četudi ve, da je to zanjo začetek konca, da je to začetek umiranja.

c) Pri vlagateljih moratorij opravičeno povzroča nejevoljo. V času ko bi jim bili prihranki nujno potrebni, ne morejo od denarnega zavoda prav ničesar dobiti. Radi tega zabavljajo na posojilnice in njeno upravo in se rotijo, da ne bodo več štedili, da ne bodo nikdar več vlagali denarja v posojilnico. In ne smemo jim zameriti, ako v tem obupnem stanju govorijo, da je to boljšeivzem od zgoraj.

č) Organizacija narodnega varčevanja, katero mora trajno vršiti samo narodna organizacija, kakor je zadružništvo, prenehava, v večini slučajev ponehava tudi varčevanje samo, ker je varčevanje izgubilo moralno oporo, t. j. zaupanje. Brez varčevanja se ne more ustvarjati narodni kapital za potrebe narodnega gospodarstva, kar je pogoj za ekonomsko in politično svobodo naroda. Država brez varčevanja mora postati predmet

gospodarskega in političnega izkoriščanja od strani tujega kapitala. Tu nastaja za narodno gospodarstvo ogromna škoda za bodočo generacijo, ki se niti ne da prečiniti in stomilijonske žrtve bi bile malenkost, če bi se z njimi mogla ta škoda preprečiti.

d) Najhujša posledica kmečke zaščite je v tem, da kmet radi zaščite nima več kredita. Ker ni kredita, ni tudi več napredka kmetijskega gospodarstva. Mogli bi trditi in dokazati, da radi pomanjkanja kredita naše kmetijstvo v hitrem tempu nazaduje.

e) Ker so vsi prihranki kmeta zamrznjeni, ni več kupcev za kmetijsko zemljo, katere cena je radi tega strašno padla. Na vasi kmet nima več kupne moči. Po naših vaseh ni več denarja in ne denarnega obtoka.

3. Ugotovitve ankete in skupščine

Bili so razni predlogi, da se reši vprašanje kmečkih dolgov in s tem istočasno doseže tudi likvidnost denarnih zavodov in mobilizacija hranilnih vlog. Toda vsi ti predlogi so bili odbiti radi deflacijske politike, ki se izvaja v teku zadnjih let. Da bi obdržali dinar, so dopustili, da propada gospodarstvo.

Povdarjali smo ponovno, da se tako obsežno vprašanje kakor je vprašanje kmečkih dolgov, ne more reševati brez intervencije države in brez znatnih državnih sredstev. Naše združništvo se je pečalo s tem vprašanjem na glavnih skupščinah. Zadržna zveza je o tem priredila celó pismeno anketo v zvezi s pripravo odplačilnega načrta za kmečke dolgove. Tri žalostne ugotovitve nam je dala ta pismena anketa:

a) Ugotovljeno je, da naše posojilnice umirajo, ker novih poslov sploh ni, za stare obveznosti pa je treba čakati i sredstva i čas, da bi jih bilo mogoče likvidirati.

b) Ugotovljeno je, da je radi zaščite kmeta v obliki moratorija uničen naš zadržni kreditni sistem, ki je bil tako lepo razvit in ki je s tolikim uspehom delal za pospeševanje kmetijskega gospodarstva.

c) Ugotovljeno je, da je ubit smisel za varčevanje, ker je varčevanje izgubilo svojo moralno oporo, t. j. zaupanje v posojilnice.

Radi tega je bilo sklenjeno, da mora Zveza ob vsaki priliki staviti zahtevo:

a) da preneha moratorij za kmečke dolgove v sedanji obliki;

b) da se vprašanje kmečkih dolgov meritorno reši na ta način, da od države določena ustanova prevzame kmečke dolgove od dosedanjih upnikov in le-tem izplača njihove terjatve v gotovini. S tem bi istočasno z vprašanjem kmečkih dolgov bilo rešeno tudi vprašanje likvidnosti posojilnic in zaupanja vlagateljev. Iz tega bi sledila tudi poživitev celokupnega gospodarstva, posebno pa kmetijstva. Po dolgi dobi deflacije bi se končno dvignile ne samo cene kmetijskih pridelkov, temveč tudi cene kmetijske zemlje.

4. Predlogi za razdolžitve kmeta.

Na podlagi teh ugotovitev smo mogli postaviti kot sklepe pismene ankete sledeče predloge:

A) Dosedanja zaščita kmečkih dolžnikov je povzročila veliko škodo in imela mnogo slabih posledic. Iz nje predvsem izvira nezaupanje vlagateljev v denarne zavode in nelikvidnost zavodov na eni strani, demoralizacija dolžnikov na drugi strani. Skrajni čas je že, da preneha.

B) Zato je vprašanje kmečkih dolgov po tolikem odlašanju treba meritorno rešiti radi tega, ker je to predpogoj za ozdravljenje splošne gospodarske krize. Pri reševanju tega vprašanja pa so važne sledeče stvari:

a) Treba je vse ukreniti za povišanje cen kmetijskih proizvodov, istočasno pa za znižanje cen onih predmetov, ki predstavljajo potrebnost kmeta.

b) Kmečke dolgove prevzame od države določena denarna ustanova, ker le na ta način se more razdolžitev kmeta izvršiti na najdaljši rok in z najnižjo obrestno mero.

c) Z novimi sredstvi, ki bi jih stavila v promet pri odkupu kmečkih dolgov ta ustanova, bi se denarnim zavodom vrnila likvidnost, z likvidnostjo bi se pa postopnjema vračalo tudi zaupanje vlagateljev.

č) Kmet bi zopet postal kredita sposoben, narod bi zopet začel varčevati, a varčevanje je vendar temelj za ustvarjanje narodnega kapitala in za napredek narodnega gospodarstva.

d) Z znatnimi novimi sredstvi, ki bi prišli v denarni obtok, bi se vsaj v gotovi meri paralizirale težke posledice deflacijske politike zadnjih let. Z izboljšano kupno močjo kmeta bi bilo pa pomagano tudi drugim panogam gospodarstva, ki v naši agrarni državi trpijo poglavitno radi oslABLJENE kupne moči kmeta.

Kaj morejo posojilnice terjati po odplačilnem načrtu?

Mnoge posojilnice si niso na jasnem, kateri predpisi veljajo zanje glede kmečkih dolžnikov. Nekateri mislijo, da velja zanje isto kakor za banke, da bi torej imele pravico terjati le $4\frac{1}{2}\%$ obresti in da je tudi plačilo teh obresti bilo odloženo. Temu pa ni tako. Za posojilnice velja sedaj **odplačilni načrt**, do katerega je prišlo tako-le:

Z novo uredbo o zaščiti kmetov (čl. 5) od 2. februarja 1935 so bile kmetijske zadruge privzete med one denarne zavode, napram katerim zaščita kmetov ne velja. (Narodna banka, Drž. hipotekarna banka, Agrarna banka in Poštna hranilnica).

Na podlagi te uredbe je izdal potem minister za kmetijstvo 25. marca 1935 pravilnik, s katerim nalaga zvezam, da napravijo odplačilne načrte za včlanjene zadruge.

Zadružne zveze v dravski banovini so skupno izdelale odplačilni načrt in ga 16. aprila, torej še pred Veliko nočjo poslale ministrstvu za kmetijstvo v odobritev. Odobritev je bila sicer dana že s 1. majem 1935, toda objava odplačilnega načrta v Službenem listu je sledila šele 20. julija. Vsled tega je odplačilni načrt zadružnih zvez v dravski ba-

novini stopil v veljavo šele z 20. julijem. Od tega dne veljajo za izterjevanje posojilničnih terjatev napram zaščitenim kmetom predpisi odplačilnega načrta.

Kaj dovoljuje odplačilni načrt posojilnicam? Maksimalna obrestna mera za kmečke dolgove pri posojilnicah je 6% , v nekaterih slučajih, ako je posojilnica zadolžena pri kakem denarnem zavodu, celo $7\frac{1}{2}\%$. Te obresti imajo dolžniki plačati vsako leto najkasneje do konca novembra. Na račun dolžne glavnice imajo zaščiteni dolžniki odplačevati obroke i. s. v l. 1935 do konca novembra 1% glavnice, v l. 1936 2% itd. (čl. 4). **Če dolžna glavnica ne presega Din 6000, jo ima dolžnik odplačati v štirih enakih letnih obrokih po $\frac{1}{4}$ glavnice poleg obresti za dotično leto, in to tudi do konca novembra.** Če dolžnik ne plača obresti in odplačila na glavnico v teku treh mesecev od dospelosti, izgubi pravico do odplačevanja po odplačilnem načrtu, t. j. izgubi zaščito (čl. 6). Enako izgubi zaščito dolžnik, ki odtuja ali obremenjuje ali puštoši svoje premoženje, tako da bi iz tega nastala nevarnost za terjatev posojilnice. V

tem slučaju izgubi zaščito z dnem, ko ga zadruga pisмено o tem obvesti, vendar ima pravico pritožbe na zvezo v roku 15 dni (čl. 7). Obresti, ki bi jih bil moral dolžnik plačati za leto 1934, najkasneje do 15. decembra 1934, more posojilnica prisilno izterjati takoj.

Praktično vrednost ima ta odplačilni načrt za letos v tem-le:

a) Posojilnice takoj lahko terjajo 6% obresti za l. 1934 od onih kmečkih dolžnikov, ki jih doslej niso plačali (čl. 8).

b) S koncem novembra bodo mogle prisilno terjati 6% obresti za tekoče leto 1935 (čl. 3).

c) Poleg 6% obresti za tekoče leto bodo mogle isto tako s koncem novembra terjati 1% na odplačilo glavnice (čl. 4).

Nekatere posojilnice vprašujejo, ali naj

začno takoj s prisilnim izterjevanjem 6% obresti napram onim kmečkim dolžnikom, ki jih še niso plačali za l. 1934. Po odplačilnem načrtu morejo začeti s prisilnim izterjevanjem. Vendar pa bi kazalo počakati do oktobra. Oktobra je namreč pričakovati popolnoma novo ureditev zaščite kmečkih dolžnikov in finančno-ekonomski komitet ministrov zelo pospešno pripravlja to zaščito. Ker je do nove uredbe tako kratek rok, je s tožbo torej bolje počakati. Pač pa je pametno, da se **opominjajo** kmečki dolžniki, ki so na dolgu z obrestmi za l. 1934.

Na koncu moramo pripomniti, da je bil odplačilni načrt objavljen v Nar. Gosp. od 15. 5. 1935, na strani 66, Službeni list dravske banovine pa ga je prinesel v 58. kosu od 20. 7., na strani 574.

Iz dežele kmetijskih zadrug.

V nekaterih deželah so se zadruge razvile že tako močno, da se more trditi, da zavzemajo ondi v gospodarstvu prvo mesto in da odločilno vplivajo na gospodarski razvoj. Med dežele, ki so tako močno prepojene z združnimi organizacijami, spadajo predvsem severne dežele in Švica, katerih združne naprave po pravici slove kot vzorne. Med severnimi državami pripada Danski prvenstvo, kar se tiče razširjenosti, moči in popolnosti združnega življenja.

Nosilec združnega gibanja na Danskem je bil kmet in je še sedaj. Zadruge so važen del socialnega pokreta danskega kmečkega prebivalstva, kmetje so s svojim tipičnim, deloma še liberalnim naziranjem vtisnili danskim zadrugam obliko in značaj in sicer ne samo kmetijskim zadrugam, ampak tudi konsumnim. Danske zadruge so tudi odlo-

čilno vplivale, da se je dvignilo socialno in kulturno stanje prebivalstva.

Podlago za združništvo je ustvaril svetovno znani pedagog, teolog in zgodovinar Nikolaj Grundtvig, globoko veren človek in goreč patriot (rojen 1783, umrl 1872). Kot ustanovitelj ljudske visoke šole je zaslovel daleč preko mej svoje domovine. Z združništvom sicer ljudska visoka šola ni bila v direktni zvezi, vendar pa je imela za združništvo velik pomen zaradi tega, ker je vzgojno vplivala na večino prvih združnih voditeljev. Ljudska visoka šola je dandanes mnogo izgubila na svojem pomenu, kar ni čudno. Vsako gibanje se postara v nekaj desetletjih, ako njega zastopniki ne morejo producirati novih, času primernih idej. Toda v početku združnega gibanja na Danskem je ljudska visoka šola odlično učinkovala in mu dajala izvrstnih voditeljev. Tudi tu kakor povsod drugod se je izkazalo, da skupne

ljudske organizacije ne morejo nastati in ne uspevati brez osebnosti, ki imajo na sebi lastnosti, kakršne so potrebne dobremu voditelju. Grundtvig je indirektno bistveno mnogo prispeval k ustvaritvi danskega združništva s tem, da je dvignil kulturno stopnjo kmeta ter okreplil njegov nacionalni čut in čut odgovornosti.

Časovno prve so na Danskem nastale kreditne zadruge. Prva taka zadruga je bila ustanovljena že l. 1846 po vzorcu nekih nemških denarnih zavodov za kmetijski kredit. Spočetka so se snovale le za velike kmete, šele l. 1880 so dobili tudi mali kmetje pravico ustanavljati kreditne zadruge. Te organizacije imajo pravico izdajati svoje obligacije, ki se lahko glase na ime ali na prinosca. Kmet se lahko zadolži za obligacije do $\frac{3}{5}$ vrednosti svojega posestva. Vkljub ogromnemu napredku je dansko kmetijstvo silno zadolženo. Nekateri očitajo kreditnim zadrugam, da so pripomogle, da je danski kmet tako nezdravo prezadolžen, ker so bile v dovoljevanju posojil preveč radodarne. Ti očitki niso povsem neutemeljeni in bi bilo res umestno, če bi bile kreditne zadruge bolj zmerne v izdajanju obligacij. Po svetovni vojni so te obligacije zelo padle v ceni, kar je kmetovalce sililo, da so napravljali nove dolgove. Vse to je bilo vzrok, da so se kreditne zadruge na Danskem le neznatno razvile in jih leta 1926 ni bilo več kakor 12, med njimi 6 takih, ki so bile splošno namenjene kmetijstvu brez omejitve, dve za male kmetovalce, dve kreditni zadrugi za mestna in 1 za industrijska zemljišča ter ena za občine.

Za svoj sloves kot zadružna država se ima Danska zahvaliti kmetijskim in produktivnim zadrugam, na katere je res lahko ponosna. Te zadruge so začeli ustanavljati, ko je bilo dansko kmetijstvo zabredlo v najhujšo krizo okoli leta 1880. Danski kmet

se je odtelej bavil z žitorejo. Odvišno žito so prodajali na Angleško. Ob tem času pa je na žitnem trgu nastopila huda konkurenca prekomorskih dežel, vsled česar so bile cene žitu silno padle. Danski kmet je bil prisiljen opustiti pridelovanje žita in preurediti svoje gospodarstvo. Preiti je moral k živinoreji. Vsak tak prehod pa je združen s silnimi težavami. Vendar so bile prehodne težave na Danskem manjše, kakor bi bile drugod, ker je bil tamošnji kmet visoko izobražen in se je znal primeroma hitro prilagoditi izpremenjenim razmeram in potrebam novega časa. Živinoreja je mogla postati rentabilna le, ako je bila dana možnost, racionalno izkoriščati pridelke živinoreje in prašičereje. V ta namen je bilo treba predvsem strumne organizacije. Po vsej deželi so se začeli srednji in mali kmetje organizirati v mlekarških in klavniških zadrugah. Iznajdba in vpeljava centrifuge, otvoritev direktne parobrodskve zveze z Anglijo in zgradba mnogih železnic, vse to je ustvarilo možnost, da se je uvedlo racionalno gospodarstvo glede masla. Poskrbeti pa je bilo seveda tudi treba, da se je izdelovalo in spravljalo v promet le kvalitativno blago, ker je bila naloga mlekarških zvez, ki so uvedle obvezno kontrolo živine in mleka in vpeljale plačevanje mleka po tolščobi. Vrhovne organizacije mlekarških zadrug so vzele v svoje roke skupno prodajo in so poskrbele za zadovoljiv odjem in za primerne cene. Mlekarške zadruge so l. 1926 izdelale 132.000.000 kg masla, t. j. 90% od vsega masla, ki so ga izdelali v tem letu na Danskem. Več nego dve tretjini, okoli 70% zadružnega masla, se je prodalo na Angleško. Kako močno so mlekarške zadruge zasidrane med danskimi kmeti, se vidi najbolje iz okolnosti, da je 90% vseh danskih kmetij včlanjenih v mlekarških zadrugah.

Prva zadružna klavnica je bila ustanov-

ljena l. 1887. Privatni izvozniki svinjskega mesa so že preje imeli svoje velike klavnice in so izvažali prekajeno meso na Angleško. Proti zadrugi so začele zasebne izvozne družbe takoj po njeni ustanovitvi najhujšo borbo. Dasiravno so bile po kapitalu mnogo močnejše, in dasi so pod njihovim vplivom tudi oblasti zadrugo šikanirale, je vendar zadruga takoj v prvem letu zaklala 23.000 prašičev. V teku časa so nastale zadrुžne klavnice še po drugih krajih in vkljub vsem težavam in oviram in navzlic vsej konkurenci privatnikov jih je bilo leta 1914 že 46, to je 82% vseh danskih klavnic in so prodale blaga za 158 milijonov danskih kron nasproti 31 milijonom kron zasebnih podjetij. Kakor mlekarske zadruge, tako se tudi zadrुžne klavnice drže načela, da mora vsak član svoje blago prodati edino le zadrugi. Blago plačujejo članom po vrednosti, na koncu leta se čisti dobiček razdeli med člane po množini zadrugi oddanega blaga. Tudi klavniške zadruge so med seboj povezane v krepki organizaciji, tako da morejo na zunaj nastopati kot krepka enota. Na Angleškem so zadrुžne klavnice ustanovile posebno družbo, ki skrbi za vnovčevanje njihovih izdelkov.

Lepe dohodke ima danski kmet tudi od prodaje jajec, ki je tudi zadrुžno organizirana. Znatno del izvoza jajec je v oblasti zadrug, od katerih se nekatere bavijo tudi s klanjem in prodajo perutnine. Leta 1925 so imele zadruge 650 nabiralnic jajec in okoli 45.000 članov; vrednost prodanih jajec in perutnine je znašala skoro 35.000.000 danskih kron.

Za izvoz goveje živine skrbe posebne zadruge, katerim so pridruženih večina večji kmetje in veleposestniki. Leta 1926 so izvozili 156.766 glav goveje živine, večinoma na Nemško. Posebne zadruge obstoje za izvoz krompirja, sena in slame.

Kakor je prodaja in vnovčevanje kmetijskih pridelkov skoz in skoz zadrुžno organizirana, tako so se danski kmetje združili na drugi strani v zadruge tudi za nakup svojih potrebščin. Konsumna društva so nastala najprej med kmeti in so se šele kasneje ustalila tudi po mestih med delavci, dokler si niso v osrednji zvezi danskih konsumnih društev ustvarila mogočne centrale. Močno gospodarsko silo predstavljajo razne zadruge za nabavo krmil, gnojil, cementa, za nabavo semenja, premoga, strojev. Tudi nekaj zavarovalnih društev na zadrुžni podlagi deluje.

Navzlic tej sijajni organizaciji pa tudi danskemu zadrुžništvu niso bila prihranjena razočaranja in nezgode. Produktivne zadruge se ne morejo vedno izogniti posledicam, ki so zvezane s konjunkturo na svetovnih tržiščih. Zadruge tudi ne morejo vedno dobiti zadosti sposobnih poslovodij. Najhujši udarec pa je zadrुžno organizacijo zadel, ko je leta 1925 propadla zadrुžna banka, ki je bila z najlepšimi nadami ustanovljena l. 1914 kot akcijska družba. Nad poslovanjem banke ni bilo prave demokratične kontrole, kar se je opravičevalo z izgovorom, da je treba varovati poslovne tajnosti. Njen začetek je dajal upanje, da bo podjetje dobro uspevalo, toda špekulacijska bolezen za časa vojne jo je potegnila v svoj vrtinec tako, da je po vojni imela nositi breme dvomljivih terjatev in zgrešenih ustanovitev, tako da je leta 1925 prišlo do poloma. Vendar pa ta polom danskim kmetom ni vzel poguma, da bi ne upravljali tudi denarnega prometa zadrुžno. Iz nekaterih podružnic propadle banke so osnovali male krajevne banke, v glavnem mestu pa novo večjo banko.

Kako močno je dansko kmetijstvo udeleženo pri zadrugah, se vidi iz naslednjih števil. Pri zadrुžnih mlekarnah je udeleženih 90 odstotkov vseh danskih kmetij, pri

zadružnih klavnicah 69 %, pri krajevnih nabiralnicah jajec 22 %, pri zadrugah za izvoz goveje živine 11 %, pri zadrugah za nabavo krmil 32 % in za nabavo gnojil 25 %, pri živinorejskih zadrugah 13 %, pri konjerejskih zadrugah 15 %.

Navzlic svoji sijajni organizaciji pa imajo danske kmetijske zadruge tudi eno precejšnjo slabost: preveč so odvisne od angleškega trga. Ko so Angleži razvrednotili svoj funt, so jim Danci brž slepo sledili, razvrednotili svojo krono, opustili zlato kritje in kurz krone prilagodili kurzu angleškega funta. Svojo naklonjenost do Anglije so izkazovali še na druge načine in so v tem razpoloženju n. pr. prirejali razne sejme za angleško blago. Slednjič pa se je ljubezen precej ohladila. Danskemu gospodarstvu, ki je kakor povsod drugod v veliki stiski, preti največja nevarnost od strani Anglije, namreč kontingentiranje v izvozu tako zvane bakon slanine. Ta nevarnost je tako grozeča, da so se danski kmetje pred kratkim v velikih množicah napotili v svojo prestolnico protestirat zoper vlado, češ da ne varuje njihovih interesov. To nevarnost je lahko razumeti, ako se jemlje v obzir, kako je dansko gospodarstvo navezano na izvoz. Ker se svetovna tržišča čimdalje bolj zapirajo proti uvozu danskih kmetijskih pridelkov in so zlasti angleška tržišča vedno bolj nedostopna, so težave vedno večje. Dansko kmetijsko gospodarstvo je posebnega značaja in je usmerjeno skoraj popolnoma na predelavo, oziroma za trg. Na srednjih in malih kmetijah predelujejo rastlinske snovi v mleko, maslo, meso, slanino in jajca.

Uvoženo oljnato semenje se v mlinih stiska in oljnate tropine gredo v korita in jasli, olje pa se porablja v visoko razviti margarinski industriji. Živinoreja daje v prvi vrsti mleko in maslo, posneto mleko služi za pitanje prašičev. Od prašičev dobivajo

tako zvani bakon, to je z mesom preraslo slanino, ki je na Angleškem vsakdanja hrana. Veliko večino teh pridelkov Danci izvažajo. Nekaj vsakdanjega je, da danski kmet doma uživa margarin, maslo pa prodaja na Angleško ali na Nemško. Zato si je lahko predočiti, kako je svetovna kriza in vedno hujša carinska zapora učinkovala na dansko gospodarstvo. Nadprodukcije ni bilo mogoče takoj ustaviti, domači trg se je sicer razširil ali vendar ni mogel dati zadostnega nadomestila za izgube na tujih trgih. Tako se je tudi danskemu kmetu in danskim kmetijskim zadrugam približala kriza, ki so jo sicer razne odredbe nekoliko omilile, toda odpraviti je niso mogle.

Prišle so pa še druge neprilike. Že prej smo bili omenili, da je danski kmet izredno visoko zadolžen. Deloma je zadolžitev posledica intenzivnega obratovanja, ki zahteva vedno novih investicij, deloma je v zvezi z dednim pravom. Dedič je bil ob prevzemu domačije primoran svoje brate in sestre popolnoma izplačati in se v ta namen zadolžiti. Na mnogih kmetijah so se tako pojavili dolgovi, ki so znašali dostikrat 80 % in še več resnične vrednosti grunta. Da jih je prevzemnik poplačal, je moral delati vse svoje življenje. Dokler so bili za kmetijstvo dobri časi, obveznosti za obresti in amortizacijo še niso bile preveč občutljive. V dobi krize pa se je vse to izpremenilo in posestva so pričela prihajati na dražbe. Le malo je pomagalo, da je država dajala prispevke in da je bila začela izvajati razdolževanje in konverzije. Program vlade o premembi kreditne in obrestne politike je takoj začetkoma obtičal. Mali varčevalci, ki so nalagali svoje prihranke v kmetijske kreditne zadruge, so se začeli vznemirjati, boječ se, da bodo njihove vloge ogrožene, ako zadolženi kmetje ne bodo mogli plačevati dolžnih obrokov. Najtežji udarec pa je danskemu kmetu in

tudi združništvu prišel od angleške strani. Pred kratkim je angleški kmetijski minister napovedal, da bo Anglija namesto dose- danjega kontingentiranja ob uvozu bakona uvedla na bakon posebno carino. Taka od-

redba ne bi vplivala samo na množino iz- vožene slanine, ampak bi pritiskala tudi na cene. Na tak način bi se znova poslabšal gospodarski položaj danskega kmeta, pa tudi kmetijskega združništva.

Agrarna kriza v Evropi.

Svetovna gospodarska kriza ima v raz- ličnih delih sveta različne vzroke. Evropska gospodarska kriza je v svojem jedru agrarna kriza. Padec mednarodnih cen za surovine je potegnil za seboj tudi cene evropskim agrarnim produktom. Ta padec kupne moči evropskega agrarnega prebivalstva je bi- stveno pripomogel, da je nastopila kriza v prodaji industrijskih izdelkov in da je prišlo do tako velike brezposelnosti. Vedno bolj jasno se kaže, da je evropski trg odločilen za prodajo izdelkov evropske industrije. Svet izven Evrope se je od početka vojne močno industrializiral in se vedno bolj zapira ev- ropskemu izvozu: britanska država s sklepi v Otavi, Sovjetska unija s svojim mono- polom za zunanjo trgovino, vzhodna Azija vsled japonske ekspanzijske politike, ame- riški kontinent vsled panamerikanskih ten- denc Zedinjenih držav.

Čim bolj izginja evropski industriji mo- žnost prodajati v prekomorske države, tem bolj je njena usoda odvisna od kupne moči evropskega agrarnega prebivalstva. Zaradi tega je zahteva, da se mora zvišati življenj- ski standard in kupna moč evropskega kmečkega ljudstva, ne samo agrarna za- hteva, ampak je obenem edini pot, po ka- terem se da premagati evropska kriza in brezposelnost in po katerem je mogoče do- seči podvig celokupnega evropskega gospo- darstva.

Evropsko poljedelstvo ni zmožno kon- kurence v svobodni tekmi nasproti kmetij-

stvu izvenevropskih agrarnih držav. Kmetje v Argentini, Zedinjenih državah, Kanadi in Avstraliji izvršujejo kmetijstvo s tehničnimi metodami, ki jih večina evropskih kmetov ne more posnemati. V tem obstoji prednost tega strojnega ekstenzivnega gospodarstva, pri čemer je treba jemati v poštev še ne- izmerne rodovitne ravnine onih dežel, ne- izčrpanost tal, boljše podnebje in boljše transportne možnosti. Enake prednosti bodo imele v bodoče tudi prostrane ruske žitne poljane. To je vzrok, da pomenja svetovna svobodna trgovina pogin evropskega kme- tijstva in s tem pogin vse evropske ljudske moči.

Agrarna kriza v Evropi se ne da od- praviti s čisto nacionalnimi, niti z medna- rodnimi odredbami. Nacionalne visoke ca- rine so v marsikaterih evropskih državah agrarno krizo olajšale. Zato pa so poslab- šale položaj v kmetijstvu v drugih evropskih državah. Nikjer pa se jim ni posrečilo, da bi odpravile agrarno krizo. Ravno tako niso mogle mednarodne odredbe odpomoči ev- ropskemu kmetijstvu. Žaenkrat je nemogoče najti sredstvo, ki bi zadovoljevalo interese prekomorskih držav, katere hočejo velik del svojega presežka prodajati v Evropo, in in- terese evropskih kmetov. Mednarodni agrarni sporazum bi se mogel doseči le, če bi se mogel uveljaviti princip, da bo Evropa uva- žala samo one agrarne proizvode, ki jih potrebuje nad svojo lastno produkcijo. Zato je močno razširjeno mnenje, da more le evropska rešitev tega vprašanja zmagati ev- ropsko agrarno krizo.

Iz našega zadružništva.

Ugleden zadrugar na obisku našega zadružništva. Med vodeče ideološke prvake mednarodnega zadružnega gibanja spada vseučiliški profesor v Bukarešti dr. Gromoslav Mladenac, član izvršilnega odbora mednarodne zadružne zveze v Londonu. V začetku julija je obiskal našo državo in si pri tej priliki ogledal skoraj vse važnejše zadružne organizacije v Jugoslaviji. Najprej se je mudil v Belgradu, nato je posetil Maribor in Ljubljano. V Mariboru si je ogledal zadruge državnih uradnikov, na Fali pa našo največjo zadružno centralo. Ob tej priliki se je zanimal za delo in uspehe zadrug za proizvodnjo in porazdeljevanje električne struje. V Ljubljani so mu bile pokazane razne zadružne ustanove, dalje Zadružna zveza, Zveza slovenskih zadrug in Gospodarska zveza. Dne 13. julija so mu slovenske organizacije priredile svečan obed, na katerem se je dr. Mladenac zahvalil za prisrčen sprejem in izrazil svoje zadovoljstvo nad delovanjem našega zadružništva, ki dela čast našemu malemu narodu. Dalje je izjavil, da si prizadeva doseči tesnejše sodelovanje romunskih, bolgarskih in jugoslovanskih zadružnih organizacij, zlasti pri skupni nabavi blaga iz inozemstva. Zadruge v teh državah imajo skupne potrebe in zato si moramo prizadevati, da ustvarimo skupno gospodarsko fronto in da skupno nastopamo na gospodarskem torišču. Po teh ogledih je profesor preko Bleda in Jesenic nadaljeval svojo pot v Pariz, Bruselj in Bazel, kjer je na mednarodni zadružni šoli v Freidorfu imel predavanje o sodelovanju med konsumnim in kmetijskim zadružništvom.

Zanimiva razsodba. Sresko načelstvo v Krku je obsodilo na 1.000 Din globe Gospodarsko društvo v Aleksandrovu za prekršek po § 398 zakona o obrtih, češ, da je

prekoračilo obseg svojega dela s tem, da je prodajalo gostilničarjem večje količine mesa, tako da so le-ti meso uporabljali za gostilno, a ne zase kot člane zadruge; kajti člani zadruge da morejo kupovati samo za svojo uporabo. — Razume se, da se je zadruga proti temu samovoljnemu postopku pritožila. Zelo čudno je namreč novo stališče sreskega načelstva, da bi član zadruge smel kupiti v zadrugi samo to, kar potrebuje za svojo osebno porabo. Obrtniki, ki potrebujejo gotove potrebščine za svojo obrt, bi po tem tolmačenju obrtnih potrebščin ne smeli kupovati v svoji gospodarski zadrugi.

Zadružništvo v državi.

Zadružni dom v Sarajevu. Dne 12. maja t. l. je bil posvečen temelj zadružnega doma, ki ga gradi zveza nabavnih zadrug državnih nameščencev za svoje sarajevske zadruge in zadružnike. Blagoslovitvi so prisostvovali mnogi zastopniki oblasti in raznih zadrug. Zgradba bo stala okoli 3 milijone dinarjev in pomenja velik korak naprej v izpopolnitvi tamošnje zadružne organizacije.

Zadružništvo v inozemstvu.

Bančni predsednik pripoznava vrednost konsumnih zadrug. Svetovno znani ameriški reporter A. R. Knikerbocker je izdal po svojih osebnih vtisih študijo o razmerah v Rusiji in v obrobni državah Finski, Estonski, Latviji, Litvi in Poljski. Za zadruge je zanimivo zlasti njegovo poročilo o Finski in njenem zadružništvu. Da ima Finska staro in dobro urejeno zadružništvo, je znano. Interesantno pa je čuti, kako pohvalno se o delovanju zadrug izjavlja predsednik finske državne banke.

Finska ni velika država, šteje le okoli 3,700.000 prebivalcev. Tudi ni bogata dežela.

Poročevalca je pot vodila do kmetov na deželi, do meščanov in delavcev po industrijskih krajih. Povsod je mogel ugotoviti, da je življenjski standard finskega ljudstva prilično visok, da prebivajo kmetje in delavci v ličnih, čistih domovih in da je prehrana mnogo boljša kakor v večini drugih evropskih držav. Splošna izobrazba je na visoki stopnji.

Finska je edina država na svetu, ki redno plačuje svoje dolgove, ki jih ima v inozemstvu, ker so njeni vodilni državniki uverjeni, da je poštenost najboljša politika. Finska spada med one maloštevilne države, ki so si odpomogle od krize tako, da je njeno gospodarstvo deležno normalne prosperitete. Njena trgovina z inozemstvom stoji v znamenju visoke konjunktore, trgovski posli v notranjosti se razvijajo ugodno, prebivalstvo ima povsod delo. Tovarne delajo z vso kapaciteto.

Poročevalec se je obrnil do predsednika državne (narodne) banke z vprašanjem, na kak način se je vse to doseglo. Predsednik mu je dal med drugim sledeče zanimivo poročilo.

„Za potek ozdravljenja našega gospodarstva je bilo tudi važno, da so porazdeljevalni stroški zelo nizki in to je pripisovati našim konsumnim zadrugam. Vsled te organizacije odvzamejo posredovalci gospodarski substanci dežele verjetno mnogo manj kakor drugod po svetu. Oglejte si n. pr. cene mleka. Pri nas je trgovina z mlekom, maslom, jajci in mesom skoro vsa v rokah konsumnih zadrug. V New Yorku znaša cena v podrobni trgovini za mleko 13 ct, ameriški producent pa dobi le približno $4\frac{1}{2}$ ct za liter mleka. Na našem trgu stane liter mleka v nadrobni prodaji 1.50 finske marke in od tega dobi producent 1.35 finske marke. Ameriški konsument plača torej za mleko trikrat toliko, kolikor dobi proizvajalec mleka,

naš pa plača le 10% več nego dobi producent. Ameriški posredovalni trgovski stroški znašajo 300% proizvodjalnih stroškov, naši ne več kakor 10%. To ne velja samo za mleko, ampak za vse blago, posebno za živila, ki se dobe v konsumnih zadrugah. Jasno je, da mora to izredno vplivati in omogočiti, da so stroški za preživljanje pri nas zelo nizki, zlasti če si predočite, da konsumne zadruge, ki prodajajo v svobodni tekmi z zasebnimi podjetniki, določajo splošno ceno blagu in da leži okroglo tretjina vse detajlne trgovine na Finskem v rokah konsumnih zadrug.“

Ta odločna in objektivna izjava predsednika finske državne banke o odličnem pomenu konsumnega združništva je vredna, da se zabeleži. To pa tem bolj, ker nastopa danes cela vrsta ljudskih osrečevalcev s tem, da priporočajo kot začetek za ozdravljenje in obnovo gospodarstva, naj se čim bolj omeji in otežkoči poslovanje konsumnih zadrug.

Mednarodna združna zveza v Londonu slavi letos 40 letnico svojega obstoja. Dne 19. avgusta 1895 se je v Londonu vršil prvi mednarodni združni kongres. Kot viden uspeh kongresovih razprav in obravnav je bila osnovana mednarodna združna zveza. Zanimivo je, da je bil med osnovatelji tudi senijor jugoslovanskih združnikov, Mihajlo Avramović. Ideja za ustvaritev centrale mednarodnega združnega gibanja se je bila pojavila že pred sto leti, kajti že leta 1835 je bil znani sociolog Robert Owen ustanovil v Londonu „društvo vseh razredov vseh narodov“. V pravilih tega društva je bilo marsikaj utopističnega in zato je društvo bilo primorano ustaviti svoje delovanje. Po letu 1869 pa je ta ideja zopet začela dobivati konkretnije oblike, ker so se bili za njo zavzeli ravno odlični angleški združniki (Neale, Holyoake).

Mednarodna zadružna zveza je danes največja narodna gospodarska organizacija na svetu. Saj šteje več nego 100 milijonov članov, ki so naseljeni po 40 državah vseh delov sveta. Največ članov štejejo Anglija, Rusija, Zedinjene države, Francoska i. t. d. Italija in Nemčija sta iz organizacije izključeni, odkar so njihovi fašistični režimi vzeli zadrugam možnost svobodnega poslovanja.

V zvezi se iz vsega sveta zbirajo in proučujejo podatki o zadružnem delu. Zveza objavlja dobro proučeno statistično in drugo gradivo, ki omogoča spoznavanje stanja zadružništva v posameznih državah. Poleg tega prireja od časa do časa mednarodne zadružne kongrese. Zveza skrbi tudi za zadružno propagando po deželah, kjer še ni zadružnega gibanja ali pa je slabo razvito. Bilo je tudi zanimivih slučajev, ko je zveza posredovala pri vladah posameznih držav, da se zavarujejo življenjski interesi zadrugarstva.

Zadružna samopomoč za brezposelne.

Iz Amerike se poroča, da so zakonodajci v državi Utah pred kratkim izdali naredbo, kako naj bi se zmanjšala brezposelnost z ustanovitvijo samopomočnih zadrug, ki naj bi pridelovale in izdelovale blago za občo porabo. Po dveh mesecih se je bilo ustanovilo že 40 takih zadrug s preko 4000 družinami brezposelnih, kateri so bili navezani na javne podpore. Po naredbi ne sme zadruga delati za dobiček in ne sme imeti nobene deležne glavnice; njihovo poslovanje se mora omejiti na to, da v okviru svojega članstva prideljuje blago in ga prodaja drugim zadružnim organizacijam. V pogledu kvantitete in načina pridelovanja ni nobenih omejitev, toda dosedaj osnovane zadruge so se obrnile večinoma kmetijski proizvodnji.

V prihodnje mislijo organizacijo izpopolniti s tem, da si oskrbe naprave za konzerviranje sočivja in sadja, da bi sprejemali v skladišča živila, da bi izdelovali za člane sukno, zgradili žage itd. Država da na razpolago potrebna sredstva za nakup orodja, strojev, semenja in za nakup zemlje in poslopj.

Najnovejši zakon o zadružništvu. V vrsti držav, v katerih je zadružništvo urejeno po posebnih zakonih, se je pojavila tudi nova država Mandžu-kuo, kjer je bil v začetku tega leta objavljen zakon o kreditnih zadrugah. Glavni predpisi tega zakona so sledeči: Zadruge dajejo posojila samo članom, med tem ko morejo po odobrenju ministrstva za finance sprejemati vloge tudi od nečlanov. Da bi se zadrugam pomaglo v prvih začetkih poslovanja, bo vlada dajala posebne subvencije za pokritje ustanovnih stroškov. Centralna državna banka je pooblaščenca, da dovoljuje zadrugam kredite po znižani obrestni meri in brez posebnih jamstev in zato so v tem smislu spremenili bančni statut. Delež ne sme biti nižji od 5 jenov na deželi in od 20 jenov po mestih, more pa se plačati v obrokih. Posojila do 1.000 jenov se morejo dajati članom brez posebne garancije, za večja posojila pa so garancije obvezne. Računi se zaključujejo vsako leto. Poslovni dobiček se deli med zadružnike. Nadzorstvo nad zadrugami pripada finančnemu ministru. Sedaj obstoji 13 zadrug, ki pa se morajo razpustiti in se na novo organizirati po novem zakonu. Vse zadruge se morajo včlaniti v zadružni zvezi.

Manufakturo vseh vrst po ugodnih cenah tudi proti plačilu s hranilnimi knjižicami članic „Zadružne zveze“ nudi Oblasčilnica za Slovenijo v hiši Gospodarske zveze.